

บทที่ 6

สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

ในการศึกษาปฏิสัมพันธ์ทางพื้นที่และการแพร่ระบาดของวัณโรคบริเวณชายแดนไทย-เมียนมาร์ ในอำเภอแม่สอด จังหวัดตากครั้งนี้ จากวัตถุประสงค์ในการศึกษาทั้งหมด 2 ประการ ได้แก่ เพื่อศึกษาการกระจายตัวของผู้ป่วยในตำบลต่างๆ ในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก และเพื่อศึกษาปฏิสัมพันธ์ทางพื้นที่ที่มีส่วนสัมพันธ์กับลักษณะการแพร่ระบาดของวัณโรคของกลุ่มไทยพุทธ ไทยมุสลิม และชาวต่างด้าวในพื้นที่ของแต่ละกลุ่มในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก สามารถสรุปผลและอภิปรายผลการศึกษาได้ดังนี้

6.1 สรุปผลการศึกษา

ในการศึกษานี้ได้กำหนดพื้นที่บริเวณศึกษาให้ครอบคลุมพื้นที่ในเขตอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เนื่องจากบริเวณพื้นที่นี้มีปัญหาทางด้านสุขภาพ การเจ็บป่วย และโรคระบาด โดยเฉพาะวัณโรค และเป็นบริเวณพื้นที่ที่เป็นพหุสังคม มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันสูง โดยมีการศึกษาจากการวิเคราะห์ข้อมูลย้อนหลังของผู้ป่วยวัณโรคในพื้นที่ศึกษา (แม่สอด) ในช่วงระหว่าง ปีพ.ศ. 2553–2556 รวมระยะเวลาทั้งหมด 4 ปี ซึ่งเป็นช่วงสถานการณ์ล่าสุดและเป็นปีที่มีข้อมูลครบถ้วนและมีอัตราการระบาดของโรคที่น่าสนใจเพื่อดูแนวโน้มของการกระจายตัวของผู้ป่วยในพื้นที่ เพื่อให้ทราบถึงพื้นที่ตำบลที่มีการแพร่ระบาดและการกระจายตัวของผู้ป่วยมากที่สุดไปน้อยที่สุดตามลำดับในวัตถุประสงค์ที่หนึ่ง และสำหรับวัตถุประสงค์ที่สองได้ทำการศึกษาจากการเลือกสุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่มใหญ่ รวมทั้งสิ้น 80 คน โดยกลุ่มแรกเป็นกลุ่มตัวอย่างผู้ป่วยวัณโรคจำนวน 30 คน โดยแบ่งเป็น ไทยพุทธ ไทยมุสลิม และชาวต่างด้าว อย่างละ 10 คน กลุ่มที่ 2 เป็นการเลือกสุ่มตัวอย่างจากประชาชนในอำเภอแม่สอดที่ไม่เป็นวัณโรค จำนวน 30 คน โดยแบ่งเป็น ไทยพุทธ ไทยมุสลิม และชาวต่างด้าว อย่างละ 10 คน โดยกระจายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมช่วงวัย ทั้ง วัยเด็ก วัยแรงงาน และวัยสูงอายุ ซึ่งทั้ง 2 กลุ่มจะเป็นการสัมภาษณ์ในเชิงลึก และกลุ่มสุดท้ายเป็นการสัมภาษณ์บุคลากรที่เกี่ยวข้องจากเจ้าหน้าที่จากโรงพยาบาลแม่สอด เจ้าหน้าที่จากโครงการมูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทย รวมไปถึงตัวแทนกำนันจากตำบลต่างๆ ในอำเภอแม่สอดทั้ง 10 ตำบล ในเขตอำเภอแม่สอด และเจ้าหน้าที่จาก

หน่วยงานของรัฐและเอกชน ทั้งหมด 20 คน ซึ่งผลการศึกษาทำการวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่างต่างๆ โดยวิธีการตอบแบบนำสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ซึ่งจากการศึกษานั้นสามารถสรุปสาระสำคัญตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

6.1.1 การกระจายตัวของผู้ป่วยวัณโรคในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

การศึกษาการกระจายตัวของผู้ป่วยวัณโรคในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ซึ่งการศึกษาวิจัยได้ศึกษาจากข้อมูลจากสถานบริการทางการแพทย์และสาธารณสุขในพื้นที่ศึกษา แล้วนำเสนอออกมาในรูปแบบของแผนที่เพื่อแสดงการกระจายตัวหรือการกระจุกตัวของตำบลที่มีการแพร่ระบาดและผู้ป่วยที่เป็นวัณโรค เพื่อต่อยอดในการศึกษาปัจจัยของปฏิสัมพันธ์ทางพื้นที่ที่ทำให้เกิดการแพร่ระบาดของพื้นที่ ซึ่งในการศึกษาคั้งนี้ ได้นำข้อมูลของผู้ป่วยวัณโรคในตำบลทั้ง 10 ตำบล ในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 – 2556 รวม 4 ปีย้อนหลัง เพื่อศึกษาลักษณะและรูปแบบการกระจายตัว การกระจุกตัวของผู้ป่วย

ในสถานการณ์วัณโรค จะพบว่าจากข้อมูลย้อนหลัง 4 ปีที่ผ่านมาใน ปี พ.ศ. 2553 เสมือนเป็นจุดเริ่มต้นของการการระบาดของวัณโรคที่มีผู้ป่วยชาวเมียนมาร์ และได้ทวีความรุนแรงอย่างเห็นได้ชัดในปี พ.ศ. 2554 แม้ว่าในปี พ.ศ. 2555 ผู้ป่วยจะลดลงมาบ้าง แต่ทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น โรงพยาบาลอำเภอแม่สอด สาธารณสุขอำเภอแม่สอด และสถานบริการทางการแพทย์และสาธารณสุข ได้มีการรณรงค์ให้ประชาชนในพื้นที่ตระหนักถึงโทษของวัณโรคและส่งเสริมการป้องกันตลอดจนการรักษาวัณโรคอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้ผู้ป่วยวัณโรคลดลงในปี พ.ศ. 2556 และจากการวิเคราะห์ข้อมูลแต่ละตำบลของอำเภอแม่สอดและสถิติผู้ป่วยวัณโรคในพื้นที่ พบว่าตำบลแม่สอด ซึ่งเป็นตำบลใจกลางของอำเภอแม่สอดและเป็นศูนย์กลางความเจริญทุกอย่างในละแวกนี้ ระดับความเป็นเมืองจึงสูงมาก เป็นปัจจัยดึงให้ทั้งคนไทยและชาวต่างชาติต่างต้องการเข้ามาตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพที่นี่ อีกทั้งยังเป็นศูนย์กลางของทุกๆวัฒนธรรมอีกด้วย จะเห็นได้จากมีชุมชนมุสลิมขนาดใหญ่และเป็นที่พักอาศัยของแรงงานต่างด้าวทั้งที่ถูกกฎหมายและลักลอบหนีเข้าเมืองมาทำนกออาศัยโดยเฉพาะในย่านที่มีความแออัดสูง จึงทำให้จำนวนผู้ป่วยวัณโรคกระจุกตัวอยู่ที่ตำบลนี้มากกว่าตำบลอื่นๆในอำเภอแม่สอด ในพื้นที่ของตำบลท่าสายลวด ซึ่งเป็นตำบลชายแดนของอำเภอแม่สอดที่ติดกับเมืองเมียวดีของเมียนมาร์ ก็เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่มีผู้ป่วยวัณโรคอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากว่าพื้นที่นี้มีการค้าชายแดนที่เป็นเศรษฐกิจพิเศษ เป็นแหล่งท่องเที่ยวและจับจ่ายใช้สอยทั้งคนในพื้นที่และ

นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ประกอบกับเป็นพื้นที่ที่มีการเคลื่อนย้าย
ผู้คนที่สูง ไม่ว่าจะเข้าออกประเทศโดยถูกต้องกฎหมายและผิดกฎหมาย ทำให้ยากต่อ
การควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด ถัดมาเป็นตำบลแม่ดาว ซึ่งก็เป็นตำบลชายแดนของ
อำเภอแม่สอดที่ติดกับเมียนมาร์ แต่ไม่ได้มีความโดดเด่นทางด้านเศรษฐกิจเท่ากับท่า
สายลวดเท่าที่ควร เป็นพื้นที่ที่ชาวไทยและชาวต่างด้าวอาศัยอยู่อย่างแออัด โดยมี
คลินิกแม่ดาว เป็นคลินิกเอกชนที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอิสระ (NGO) ที่
เป็นที่พึ่งให้กับชาวต่างด้าวทั้งที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมาย เนื่องจากแม่ดาว เป็น
ตำบลที่ติดกับชายแดนเมียนมาร์และมีส่วนที่ติดกับตำบลแม่สอด ทำให้ได้รับอิทธิพล
ความเป็นเมืองและความเป็นชายแดนทั้งสองแบบ และเป็นตำบลที่ติดต่อกับตำบล
ท่าสายลวดอีกด้วย ในส่วนของตำบลพระธาตุผาแดงนั้น เป็นตำบลที่ไม่ติดชายแดน
เมียนมาร์ แต่เป็นตำบลที่ติดกับตำบลแม่สอดและอยู่ใจกลางอำเภอแม่สอด และมี
อ่างเก็บน้ำแม่สอดเป็นแหล่งชลประทานและสถานที่ท่องเที่ยว พื้นที่นี้ได้รับอิทธิพล
จากตำบลแม่สอดในด้านความเป็นเมือง แต่ก็มีลักษณะที่เป็นชานเมืองด้วยเช่นกัน
มีประชาชนอาศัยอยู่นานแน่นเมื่อเทียบกับตำบลโดยรอบ จึงเอื้อต่อการแพร่ระบาดของ
ในระดับต่ำลงมาอีกหนึ่งลำดับ

และเมื่อวิเคราะห์ดูตำบลรอบนอกอย่างตำบลแม่กาษา ซึ่งเป็นตำบลทางตอนเหนือ
ของแม่สอด ติดชายแดนเมียนมาร์เพียงเล็กน้อยจึงมีการไปหามาสู่กันระหว่างไทย
และเมียนมาร์น้อย เนื่องจากความขวางกั้นของลักษณะภูมิประเทศที่เป็นป่าเขา
ในทางเศรษฐกิจพื้นที่นี้ไม่ได้เป็นแหล่งเศรษฐกิจที่สำคัญ แต่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่
สำคัญของอำเภอแม่สอด เช่น น้ำตก น้ำพุร้อน และถ้ำแม่กาษา เป็นตำบลที่มีการตั้ง
ถิ่นฐานที่น้อย ประชาชนมีระดับความรู้ต่ำเลยส่งผลในทางการแพร่ระบาดไม่มาก
เท่าใด ถัดมาคือตำบลแม่ปะ เป็นตำบลชายแดนของอำเภอแม่สอดที่ติดกับเมียนมาร์
แต่ไม่ค่อยมีความโดดเด่นทางด้านเศรษฐกิจเท่ากับ ท่าสายลวดคล้ายตำบลแม่ดาว
และ เป็นตำบลที่ติดกับตำบลแม่สอดและอยู่ใจกลางอำเภอ แม่สอดคล้ายกับตำบล
พระธาตุผาแดงแต่มีความเป็นเมืองสูงกว่า มีประชาชนอาศัยอยู่นานแน่นและเป็น
ศูนย์กลางของการคมนาคมในพื้นที่ เนื่องจากมีถนนสายหลักที่สามารถไปต่างอำเภอ
ที่อยู่ใกล้เคียงได้ ซึ่งก็จะมีลักษณะการกระจายตัวของผู้ป่วยคล้ายๆ ตำบลแม่กุ
ซึ่งเป็นตำบลทางตอนใต้ของแม่สอดที่อยู่ติดชายแดนเมียนมาร์เพียงเล็กน้อย
เป็นตำบลเล็กๆ ที่อยู่ใกล้ตำบล แม่ดาวและตำบลพระธาตุผาแดง และอีกหนึ่ง
ตำบลที่มีการกระจายตัวเกาะกลุ่มกับตำบลสองตำบลข้างต้นที่กล่าวมาคือ ตำบล
มหาวัน โดยตำบลนี้เป็นตำบลทางตอนใต้สุดของแม่สอดติดอำเภออุ้มผาง และติด

ชายแดนเมียนมาร์เพียงเล็กน้อยเป็นตำบลเล็กๆที่อยู่ใกล้ตำบลแม่กุ แต่จะมี 2 ตำบลที่ค่อนข้างกระจายตัวเบาบาง มีผู้ป่วยไม่มากนัก นั่นคือ ตำบลพะวอ และตำบลด่านแม่ละเมา ซึ่งตำบลพะวอ เป็นตำบลทางตะวันออกของแม่สอด เป็นพื้นที่สูงที่อยู่รอบนอก ความเจริญไม่มากเท่าใดนัก เป็นพื้นที่ป่าเขา ถนนหนทาง ช่องเขาเป็นหินปูน มีศาลเจ้าพ่อพะวอ ที่เป็นที่เคารพสักการะของประชาชนชาวแม่สอดและนักท่องเที่ยว มีการตั้งถิ่นฐานของประชาชนน้อยมากหากเทียบกับตำบลอื่นๆของแม่สอด และสุดท้าย ตำบลแม่ละเมา เป็นตำบลทางตะวันออกสุดสุดของแม่สอดติดกับอำเภอเมืองตากจังหวัดตาก ลักษณะภูมิประเทศคล้ายกับตำบล พะวอ แต่มีความคดเคี้ยวและลาดชันน้อยกว่า มีการตั้งถิ่นฐานของประชาชนน้อยมากหากเทียบกับตำบลอื่นๆของแม่สอดจึงทำให้จำนวนผู้ป่วยวัณโรคกระจายตัวอยู่ที่ตำบลนี้น้อยกว่าตำบลอื่นๆ

และจากการศึกษาถึงสภาพภูมิประเทศและลักษณะทางกายภาพและที่ตั้งอาณาเขตของแต่ละตำบลแล้ว จะพบว่า สามารถแบ่งพื้นที่หรือเขตได้อยู่ 3 เขต คือ เขตพื้นที่สูง (พื้นที่รอบนอก) เขตพื้นที่ชายแดน และเขตพื้นที่ชุมชนเมือง จะเห็นได้ว่า พื้นที่การระบาดของวัณโรคส่วนใหญ่จะอยู่ที่เขตชุมชนเมือง นั่นก็คือตำบลแม่สอด และตำบลพระธาตุผาแดง (ลำดับที่ 1 และ ลำดับที่ 4) โดยมีตำบลท่าสายลวด และตำบลแม่ตาว (ลำดับที่ 2 และลำดับที่ 3) ซึ่งเป็นตำบลชายแดนไทย-เมียนมาร์ที่มีการเคลื่อนย้ายแรงงานมากก็มีการระบาดของโรคมกเช่นกัน ส่วนพื้นที่ตำบลพะวอและตำบลแม่ละเมา (ลำดับที่ 9 และลำดับที่ 10) เป็นพื้นที่ที่มีการระบาดน้อยที่สุด

6.1.2 ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อปฏิสัมพันธ์ทางพื้นที่กับการแพร่ระบาดของวัณโรค

สำหรับปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อปฏิสัมพันธ์ทางพื้นที่บริเวณชายแดนไทย-เมียนมาร์ ในอำเภอแม่สอด จังหวัดตากนี้ มุ่งเน้นถึงปัจจัยทางภูมิศาสตร์ที่จะมีส่วนสัมพันธ์กับปฏิสัมพันธ์ทางพื้นที่และลักษณะทั่วไปของวิถีชีวิตของ 3 กลุ่มตัวอย่าง นั่นก็คือ ไทยพุทธ ไทยมุสลิม และชาวต่างด้าวในพื้นที่ ซึ่งประกอบไปด้วย ด้านลักษณะทางกายภาพ เช่น ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ พืชพรรณธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมต่างๆ ปัจจัยทางด้านพฤติกรรม เช่น การพบปะพูดคุย สุขอนามัย กิจกรรมประจำตัว ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ เช่น อาชีพ รายได้ สวัสดิการ ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม เช่น ศาสนา ประเพณี ความเชื่อ เชื้อชาติ ภาษา และปัจจัยทางด้านประชากร เช่น อายุ

เพศ การศึกษา การย้ายถิ่น เป็นต้น โดยปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเกิดโรคมากที่สุดก็คือ ปัจจัยทางพฤติกรรม และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเกิดโรคน้อยที่สุดก็คือ ปัจจัยทางกายภาพ

ปัจจัยทางด้านพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับวัน โรคในพื้นที่พบว่า ปัจจัยนี้ส่งผลกระทบมากที่สุด เนื่องจากวัน โรคเป็นโรคที่สามารถแพร่ระบาดได้ง่ายในพื้นที่ที่มีการแออัดของประชาชนมากๆ ดังนั้น พฤติกรรมของมนุษย์จึงเป็นสิ่งสำคัญ เช่นการไม่เอาใจใส่ดูแลตนเองในการรักษาสุขภาพ การรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ นอนหลับพักผ่อนให้เพียงพอ ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ การใช้หน้ากากอนามัย เมื่อต้องไปพบปะผู้คนแออัดมากๆ หรือเวลาที่ตนเองไม่สบาย ภูมิคุ้มกันต่ำ แม้ว่าประชาชนชาวแม่สอดจะตระหนักถึงความสำคัญของวัน โรคแต่ก็ยังปล่อยปะละเลยในการดูแลตนเอง หรือมีการดำเนินชีวิตที่ไม่ถูกสุขลักษณะทางอนามัย ในส่วนของการมีปฏิสัมพันธ์ในการไปมาหาสู่ของแต่ละศาสนาก็มีบ้าง และโดยส่วนใหญ่ก็จะอาศัยและพบปะกับหมู่คนและพรรคพวกของตนเอง ในส่วนของทัศนคติ การรับรู้และความเสี่ยง จากการวิเคราะห์การรับรู้และความเสี่ยงพบว่า สำหรับผู้ที่ไม่เป็นวัน โรค มีความรู้เข้าใจในความหมายของวัน โรค มีความรู้เข้าใจในการเป็นพื้นที่การแพร่ระบาดของวัน โรคในแม่สอด การป้องกันตนเองในการ โดยปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ การตรวจสุขภาพประจำปี สำหรับผู้ที่เป็นวัน โรค ก็มีความรู้เข้าใจในความหมายของวัน โรคส่วนใหญ่ทราบเป็นอย่างดี มีความรู้เข้าใจในการเป็นพื้นที่การแพร่ระบาดของวัน โรคในแม่สอดส่วนใหญ่ทราบเป็นอย่างดี การป้องกันตนเอง การรักษาตนเอง ตลอดจนการเลือกใช้สถานบริการทางการแพทย์และสาธารณสุขในอำเภอ ซึ่งก็สามารถได้ว่าคนเป็นวัน โรคมีความรู้ความเข้าใจในวัน โรคมากกว่าคนไม่เป็น

ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจที่สัมพันธ์กับวัน โรคในพื้นที่พบว่า ปัจจัยทางด้านนี้มีผลเป็นอย่างมาก เนื่องจากการประกอบอาชีพของประชาชนชาวแม่สอดส่วนใหญ่เน้นการค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว ไม่ว่าจะเป็นค้าปลีกค้าส่งจึงมาผลต่อการพบปะผู้คนเป็นอย่างมากและมีโอกาสได้รับเชื้อไปสูบรวมไปถึงบุคลากรทางการแพทย์ เช่น แพทย์พยาบาล และสาธารณสุขก็เป็นอีกหนึ่งสาขาอาชีพที่มีผลต่อความเสี่ยงของการติดเชื้อวัน โรค และเนื่องจากรายได้ของประชากรส่วนใหญ่ไม่ค่อยเพียงพอต่อความเป็นอยู่จึงต้องมีการประกอบอาชีพเสริม เช่น การเป็นพนักงานรับจ้างทั่วไปในตอนเย็น ค้าขาย ทำให้ต้องออกไปทำงานนอกบ้านและมีโอกาสในการพบปะผู้คนอีก

มากมาย ก็มีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อไวรัสโรคร้าย ในส่วนของภาวะนี้สินก็จะแปรผันตรงกับสวัสดิการและการรักษาพยาบาลเบื้องต้นในการใช้สิทธิของประชาชนที่ได้รับจากรัฐบาล และหากเป็นประชากรต่างด้าวที่เข้าเมืองโดยไม่มีสัญชาติไทยก็จะได้รับสิทธิในการรักษาและสวัสดิการที่น้อยกว่าหรือไม่มีเลย จึงเป็นเหตุทำให้มีความสัมพันธ์ในการแพร่ระบาดและการลุกลามของเชื้อไวรัสโรค

ปัจจัยทางด้านประชากรที่สัมพันธ์กับไวรัสโรคในพื้นที่พบว่า ในทางประชากรหากเป็นเรื่องของเพศไม่ได้มีผลต่อการแพร่ระบาดของไวรัสโรคเท่าใดนัก ในเรื่องของอายุส่วนใหญ่จะเป็นในช่วงวัยชรา วันเด็ก และวัยแรงงานตามลำดับ เนื่องจากภาวะการดูแลตนเองของวัยชราและวัยเด็กมีภูมิคุ้มกันต่ำกว่าคนวัยแรงงาน โดยในส่วนของเด็กก็จะมีสถานศึกษาที่เป็นแหล่งพบปะผู้คนที่สามารถเอื้อให้เกิดการระบาดของไวรัสโรคได้ แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับปัจจัยทางประชากรนั้นก็คือการย้ายถิ่น โดยเฉพาะการย้ายถิ่นจากเมียนมาร์เข้ามาสู่ไทยที่แม่สอด เนื่องจากเมียนมาร์มีปัจจัยหลักมากมายโดยเฉพาะทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ที่ทำให้ชาวเมียนมาร์ต้องการที่จะเข้ามาตั้งถิ่นฐานและหางานทำให้ประเทศ เนื่องจาก แม่สอดมีปัจจัยดึงดูดที่ดีกว่าทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม จึงเป็นเหตุในการนำเชื้อไวรัสโรคจากทางฝั่งเมียนมาร์มาแพร่ระบาดในประเทศไทย

ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับไวรัสโรคในพื้นที่พบว่า ปัจจัยทางด้านนี้ ไม่ว่าจะเป็นศาสนา ประเพณี ความเชื่อ เชื้อชาติ หรือภาษา ปัญหาของการเป็นพื้นที่พหุวัฒนธรรมมีอยู่บ้างแต่ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับทางด้านสุขภาพเท่าใดนัก การใช้พื้นที่ทางศาสนามีผลบ้างสำหรับการพบปะ การปฏิสัมพันธ์ โดยเฉพาะในช่วงเทศกาล ไม่ว่าจะเป็นฤดูใดก็ตาม มีการเข้าร่วมของประชาชนจำนวนมากไม่ว่าจะเป็นทั้งทางฝั่งคนไทยและทางฝั่งเมียนมาร์ จะเห็นได้ว่า วิถีชีวิตของแต่ละกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็นการประกอบพิธีกรรม หรือแม้แต่การใช้ภาษาในการติดต่อสื่อสาร แต่ไม่ได้มีผลมากต่อการแพร่ระบาดของไวรัสโรค โดยปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมจะมีผลบ้างในการเอื้อให้ประชาชนมีพฤติกรรมสุขภาพที่จำเป็นต้องเข้าไปในพื้นที่ที่ต้องพบปะผู้คน เช่น การละหมาด การทำบุญ หรือเทศกาลต่างๆ เท่านั้น

ปัจจัยทางด้านกายภาพที่สัมพันธ์กับไวรัสโรคในพื้นที่พบว่า ถ้าเป็นลักษณะทางกายภาพทั่วไปที่เกี่ยวกับภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และทรัพยากรธรรมชาติมีส่วนสัมพันธ์น้อยกับการแพร่ระบาดของไวรัสโรค เนื่องจากไวรัสโรคนั้น สามารถเกิดขึ้นได้ทุกพื้นที่ แต่หากเป็นลักษณะทางกายภาพที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์เช่น

แต่ทางด้านสิ่งแวดล้อม ในเรื่องของที่อยู่อาศัยจะมีส่วนสัมพันธ์ในเชิงของการแพร่ระบาดของวันโรค กล่าวคือการติดเชื้อจากวันโรคจะสามารถแพร่กระจายได้เร็ว หากสถานที่ที่อยู่หรือที่ที่อาศัยอยู่บ่อยๆเอื้อต่อการแพร่ระบาด เช่น สถานที่ที่มีผู้คนจำนวนมากที่อาศัยอยู่อย่างแออัด หรือพื้นที่ที่มีการพบปะกันบ่อยๆ เช่น ตลาดพม่า ตลาดริมเมย โรงงานอุตสาหกรรมภายในอำเภอ และแหล่งสถานที่ท่องเที่ยวของแม่สอด รวมไปถึงการเดินทางเข้าออกจากเมียนมาร์ เนื่องจากทางฝั่งของเมียนมาร์มีคุณภาพชีวิตต่ำกว่าฝั่งไทยที่แม่สอด โอกาสการแพร่ระบาดและเอื้อต่อการติดเชื้อแพร่กระจายมายังคนไทยที่เดินทางไปทางฝั่งเมียนมาร์มีสูง หรือจากชาวเมียนมาร์เองที่เดินทางมาทางไทยที่แม่สอด และไม่ค่อยพบการติดเชื้อหรือผู้ป่วยจากทางฝั่งอำเภอเมืองตากมาแพร่ระบาดที่อำเภอแม่สอดเท่าใดนัก

6.1.3 ปฏิสัมพันธ์ทางพื้นที่กับการแพร่ระบาดของวันโรคในประชากรกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มไทยพุทธ ไทยมุสลิม และชาวต่างด้าว

การแพร่ระบาดของวันโรคของ 3 กลุ่มตัวอย่าง นั่นก็คือ ไทยพุทธ ไทยมุสลิม และชาวต่างด้าวในพื้นที่ ทั้งในมุมมองของการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันภายในกลุ่ม ชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม และชาวต่างด้าว มีสัดส่วนของความสัมพันธ์ทางปัจจัยทั้ง 5 ด้านที่เท่าๆ กัน คือ ปัจจัยทางด้านพฤติกรรมมากที่สุด รองลงมาคือ ปัจจัยเศรษฐกิจ ปัจจัยประชากร ปัจจัยทางวัฒนธรรม และน้อยที่สุดคือปัจจัยทางกายภาพตามลำดับ และเมื่อมาวิเคราะห์สัดส่วนจากข้อมูลในการสัมภาษณ์และการภาคสนาม รวมถึงการตอบแบบสอบถามของประชากรกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ชาวไทยพุทธและไทยมุสลิมมีสัดส่วนของการแพร่ระบาดในอัตราที่เหมือนกัน และการระบาดมากอยู่ที่ชาวต่างด้าวแบบทวีคูณ คือมากเป็นเท่าตัวของไทยพุทธและไทยมุสลิม และการปฏิสัมพันธ์ของทั้ง 3 กลุ่มส่วนใหญ่จะปฏิสัมพันธ์กันเอง หากไม่จำเป็นในการติดต่อ จะไม่ปฏิสัมพันธ์ข้ามกลุ่มระหว่าง ไทยพุทธ ไทยมุสลิม และชาวต่างด้าว ไทยพุทธ ไทยมุสลิม และชาวต่างด้าว โดยความเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่เขตเมืองจะสัมพันธ์กับกลุ่มไทยพุทธ ไทยมุสลิม เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่มีการกระจุกตัวของประชากรมาก และสัมพันธ์กับปัจจัยทางพฤติกรรม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมเป็นหลัก เขตพื้นที่ชายแดน เป็นเขตที่สัมพันธ์กับชาวต่างด้าว และสัมพันธ์กับปัจจัยทางประชากรเป็นหลัก เขตรอบนอกหรือที่สูง เป็นเขตที่ไม่ค่อยมีประชากรอาศัยมากเท่าใดนัก และมีส่วนสัมพันธ์กับทางกายภาพเป็นหลักซึ่งมีผลน้อย

6.2 อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาการกระจายตัวของผู้ป่วยวัณโรคอำเภอแม่สอด จังหวัดตากในข้อมูลผู้ป่วย 4 ปีย้อนหลัง คือปี พ.ศ. 2553 – 2556 นั้น จะสังเกตได้ว่า ตำบลที่มีการกระจุกตัวของผู้ป่วยวัณโรคมากที่สุด ก็คือ ตำบลแม่สอด โดยในปี 2556 พบว่าตำบลแม่สอดก็ยังคงมีการกระจุกตัวของผู้ป่วยวัณโรคมากที่สุด เนื่องจากเป็นพื้นที่ชุมชนที่มีปัจจัยตั้งในหลายๆด้าน โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ รองลงมาก็คือตำบลท่าสายลวด ตำบลแม่ตาว ตำบลพระธาตุผาแดง ตำบลแม่กาษา ตำบลแม่ปะ ตำบลแม่กุ ตำบลมหาวัน ตำบลพะวอ และตำบลแม่ละเมาตามลำดับ โดยแนวโน้มของการกระจายตัวตลอดระยะเวลา 4 ปีที่มีการแพร่ระบาดของโรคสูงที่สุดยังคงกระจุกตัวอยู่ที่ตำบลแม่สอด แม้จะมีจำนวนผู้ป่วยหรือการกระจายตัวที่ลดลงก็ตาม และแนวโน้มของการกระจายตัวตลอดระยะเวลา 4 ปีที่มีการแพร่ระบาดของโรคต่ำที่สุดก็ยังคงอยู่ที่ตำบลแม่ละเมา เนื่องจากเป็นตำบลที่อยู่รอบนอกและมีประชากรอาศัยอยู่อย่างเบาบาง

จากวิจัยที่สรุปผลการศึกษามา จะเห็นได้ว่า ถิ่นต้นทางที่มีการระบาดคือ แหล่งการระบาดของวัณโรคที่สำคัญมากมาจากทางฝั่งของเมียนมาร์ มีทางผ่านคือสะพานไทย-เมียนมาร์ที่ด่านตรวจคนเข้าเมืองแม่สอด มีแม่น้ำเมยเป็นภูมิประเทศขวางกั้น ซึ่งตำบลที่เป็นเส้นทางการอพยพเข้ามาก็คือตำบลท่าสายลวดซึ่งเป็นจุดหมายปลายทาง โดยตำบลนี้ติดกับตำบลแม่สอด ตำบลแม่ตาว และตำบลแม่ปะ และมักมีการคมนาคมไปมาหาสู่กันระหว่าง 3 ตำบล โดยเฉพาะตำบลแม่สอดที่มีปัจจัยตั้งในเรื่องของเศรษฐกิจ การค้าขาย เป็นแหล่งชุมชนเมือง มีความเจริญและมีความเป็นเมืองสูง ทั้งคนไทยและชาวต่างชาติต่างต้องการเข้ามาตั้งถิ่นฐานและประกอบอาชีพที่นี่ อีกทั้งยังเป็นศูนย์กลางของทุกๆ วัฒนธรรมอีกด้วย และยังสัมพันธ์กับแบบที่ 3 นั่นคือ การเคลื่อนย้ายของประชากรที่ไม่ได้คิดเชื้อใดๆ จากถิ่นต้นทางซึ่งไม่มีการระบาดของเชื้อโรค และได้ผ่านไปยังพื้นที่ทางผ่านที่มีการระบาดของเชื้อโรคและมีการติดเชื้อโรค และได้นำเชื้อโรคนั้นไปแพร่ยังพื้นที่ปลายทางที่ก่อนหน้านี้ไม่มีการระบาดของเชื้อโรคดังกล่าว

เมื่อเทียบกับทฤษฎีจะเห็นได้ว่าตำบลแม่สอดไม่ได้อยู่ใกล้กับบริเวณพื้นที่ชายแดนเหมือนท่าสายลวด แต่ได้รับการแพร่ระบาดจากพื้นที่ทางผ่านนั้นก็คือ ตำบลท่าสายลวด จนมาระบาดหนักที่ตำบลแม่สอด ส่งผลให้ตำบลใกล้เคียงในละแวกนั้นได้รับอิทธิพลจากการแพร่ระบาดนี้ไปด้วย เช่น ตำบลทางผ่านคือตำบลท่าสายลวด ตำบลแม่ตาว ตำบลพระธาตุผาแดง ตำบลแม่กาษา ตำบลแม่ปะ ในพื้นที่เหล่านี้ ถัดมาอีก ก็จะอยู่ห่างจากศูนย์กลางในการแพร่ระบาดไป นั่นคือ ตำบลแม่กุ ตำบลมหาวัน ซึ่งเป็นตำบลในทางตอนใต้ของอำเภอ จนมาถึงตำบลพะวอ เป็นตำบลทางตะวันออกของแม่สอดเป็นพื้นที่สูงที่อยู่รอบนอกที่ความเจริญไม่ค่อยมากเท่าใดนัก และสุดท้าย ตำบลแม่ละเมา เป็นตำบลทางตะวันออกสุดสุดของแม่สอด ติดกับอำเภอเมืองตากจังหวัดตาก ลักษณะภูมิประเทศ

คล้ายกับตำบลพะวอ แต่มีความคดเคี้ยวและลาดชันน้อยกว่า มีการตั้งถิ่นฐานของประชาชนน้อยมาก ซึ่งก็ไปสัมพันธ์กับ ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการแพร่กระจายในส่วนที่ Haggert (1972) ได้อธิบายถึงการแพร่กระจายไว้ว่าจะมีความสัมพันธ์กับ พื้นที่ นวัตกรรม (ในที่นี้คือการติดต่อสื่อสาร และปฏิสัมพันธ์ทางพื้นที่) จุดเริ่มต้น และจุดปลายทาง (พื้นที่ตำบลต่างๆ ทั้ง 10 ตำบล) และอีกหนึ่งแนวคิดที่สอดคล้องกันนั่นก็คือ แนวคิดการแพร่ระบาดหรือระบาดวิทยาของ Rothman (1999) ที่ในการศึกษานี้ เป็นวิทยาการระบาดเชิงวิเคราะห์ ซึ่งเป็นการศึกษาอย่างมีระบบ เพื่อค้นหาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเกิดโรค โดยสิ่งนั้นอาจจะเป็นปัจจัยที่เป็นสาเหตุ หรือปัจจัยที่ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดโรค ทั้งนี้เพื่อนำไปใช้ในการป้องกันและควบคุมโรคนั้น ๆ ในประชากรต่อไปได้

และจากการศึกษาถึงสภาพภูมิประเทศและลักษณะทางกายภาพและที่ตั้งอาณาเขตของแต่ละตำบลแล้ว จะพบว่า สามารถแบ่งพื้นที่หรือโซนได้อยู่ 3 เขต คือ เขตพื้นที่สูง(พื้นที่รอบนอก) เขตพื้นที่ชายแดน และเขตพื้นที่ชุมชนเมือง จะเห็นได้ว่า พื้นที่การระบาดของวัณโรคส่วนใหญ่จะอยู่ที่เขตชุมชนเมือง นั่นก็คือตำบลแม่สอด และตำบลพระธาตุผาแดง (ลำดับที่ 1 และ ลำดับที่ 4) โดยมีตำบลท่าสายลวด และตำบลแม่ดาว (ลำดับที่ 2 และลำดับที่ 3) ซึ่งเป็นตำบลชายแดนไทย-เมียนมาร์ที่มีการเคลื่อนย้ายแรงงานมาก ก็มีการระบาดของโรคมามากเช่นกัน ส่วนพื้นที่ตำบลพะวอและตำบลแม่ละเมา (ลำดับที่ 9 และลำดับที่ 10) เป็นพื้นที่ที่มีการระบาดน้อยที่สุด ที่แท้ที่จริงแล้วนั้น ในพื้นที่ทุกๆพื้นที่ก็อาจจะไม่สามารถบอกผู้ป่วยวัณโรคที่แท้จริงได้ เนื่องจากการค้นหาผู้ป่วยขององค์กรทางการแพทย์และสาธารณสุขหรือแม้แต่ตัวผู้ป่วยเองที่จะออกมาพบแพทย์ ก็อาจจะคล้ายกับแนวคิดที่ John M. Last (1963) ที่ได้เสนอแนวคิดปรากฏการณ์ภูเขาน้ำแข็งที่สะท้อนให้เห็นปรากฏการณ์ด้านการเจ็บป่วยว่า สิ่งที่ปรากฏให้เห็น ไม่ได้สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นจริงที่เกิดขึ้นซึ่งในการตรวจรักษาผู้ป่วยที่คลินิก และโรงพยาบาล เช่น ในตำบลที่ห่างไกล และเป็นที่สูง อย่างพะวอ และแม่ละเมาก็เป็นได้

ซึ่งในซึ่งจากการพิจารณาเปรียบเทียบกับแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ นั้น ความสอดคล้องของผลการวิจัยจะสอดคล้องกับทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการแพร่กระจาย ที่ Hagerstrand (1967) ได้แบ่งประเภทของการกระจายออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ซึ่งในวิจัยนี้ การแพร่กระจายของผู้ป่วยวัณโรค จัดเป็นการแพร่กระจายแบบผสม ตามประเภทและรูปแบบย่อย ซึ่งเป็นการแพร่กระจายที่เกิดขึ้นผสมกันหลายประเภทและมีลักษณะที่ซับซ้อนมากขึ้น และยังสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายและการสัมผัสสิ่งแวดล้อม ตามที่ Meade (1988) ได้เสนอรูปแบบของการเคลื่อนย้ายประชากรและการแพร่ระบาดของเชื้อโรคว่ามีส่วนสัมพันธ์กัน โดยในการวิจัยนี้ตรงกับแบบที่ 3 นั่นคือการเคลื่อนย้ายทางประชากรที่ติดเชื้อโรคจากถิ่นต้นทางที่มีการระบาดของเชื้อโรค ในที่นี้หมายถึงสภาพแวดล้อมและผู้ป่วยของประเทศเมียนมาร์ และได้แพร่กระจายเชื้อโรคออกไปยังพื้นที่ที่เป็นทางผ่านและพื้นที่ที่เป็นถิ่นปลายทาง นั่นก็คือ อำเภอแม่สอดของประเทศไทย ซึ่งในความเป็นจริงอาจ

ไม่ได้คิดมาจากเมียนมาร์เพียงอย่างเดียว แต่กลุ่มเฉพาะกลุ่มในพื้นที่ปลายทางเป็นตัวก่อให้เกิดการแพร่กระจายในแม่สอดได้เช่นกัน

ส่วนของการกระจายตัวของผู้ป่วยก็สอดคล้องกับคุณลักษณะทางภูมิศาสตร์กับการกระจายตัวของผู้ป่วยในงานวิจัยของ สุทธิยา สมณา (2553) ที่ได้ทำการศึกษาการอุบัติซ้ำของวัณโรคในจังหวัดเชียงใหม่ โดยเป็นการวิเคราะห์เชิงภูมิศาสตร์ที่มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาเพื่อวิเคราะห์การกระจายตัวของผู้ป่วยวัณโรคในตำบลต่างๆของเชียงใหม่ โดยผลการศึกษาพบว่า อำเภอแม่สายมีอัตราความชุกของวัณโรคมากที่สุด และพื้นที่ที่มีอัตราความชุกมากมักอยู่ในเขตตอนกลางตอนไปทางตอนบนของจังหวัด และมีอัตราความชุกน้อยในเขตตอนใต้ของจังหวัด ในส่วนของงานของ ปิยวรรณ สิงห์คำป้อม (2553) ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเกิดวัณโรคปอดในผู้สัมผัสร่วมบ้านที่อาศัยอยู่ร่วมกับผู้ป่วยวัณโรคจังหวัดกาฬสินธุ์ และอุมาวัลย์ จ้านสกุล และคณะ (2553) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อผลการรักษาวัณโรคด้วยระบบยาระยะสั้นแบบสังเกตโดยตรงของผู้ป่วยวัณโรคในแรงงานต่างด้าวจังหวัดระนอง ก็ได้มีการกล่าวถึงการแพร่ระบาดของวัณโรคดังที่ได้กล่าวไปข้างต้นเช่นกัน

ในส่วนของการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อปฏิสัมพันธ์ทางพื้นที่กับการแพร่ระบาดของวัณโรคบริเวณชายแดนไทย-เมียนมาร์ในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก พบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการเกิดวัณโรคมากที่สุดก็คือ ปัจจัยทางพฤติกรรม รองลงมาคือ ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ถัดมาคือปัจจัยทางประชากร ถัดมาอีกคือปัจจัยทางวัฒนธรรม และสุดท้ายก็คือ ปัจจัยทางกายภาพ ซึ่งปัจจัยทั้งหมดที่กล่าวมานี้สอดคล้องกับแบบจำลองความสัมพันธ์ระหว่างสุขภาพและโรค โดย Gray (1992) กล่าวว่า ปัจจัย 3 ส่วนใหญ่ที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและกัน คือ สุขภาพและโรค ประชากร และการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งทั้งหมด 3 ส่วนนั้น ล้วนแล้วแต่สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทั้งสิ้น สำหรับงานวิจัยนี้ จะเห็นได้ว่าวัณโรคคือสิ่งที่ส่งผลต่อสุขภาพและโรค ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของประชากรนั่นก็คือการเจ็บป่วย หรือ การตายของประชาชนในพื้นที่ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของอำเภอที่เป็นปัจจัยจึงทำให้ประชาชนตามต้องการเข้ามาประกอบอาชีพทำงานที่แม่สอด ทำให้เกิดความแออัดในชุมชนหรือที่อยู่อาศัยโดยเฉพาะกับแรงงานต่างด้าว และด้วยความเป็นชายแดนของอำเภอนี้ก็เอื้อต่อการเกิดวัณโรคที่มาจากปฏิสัมพันธ์ทางพื้นที่จากปัจจัยต่างๆ ดังที่ได้กล่าวข้างต้นไว้แล้ว

นอกจากนี้ยังสัมพันธ์กับแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบสามส่วนทางระบาดวิทยา ดังที่ Gorgon (1965) เสนอแนวคิดนี้ไว้ว่า การเกิดโรคขึ้นอยู่กับองค์ประกอบสามส่วน ได้แก่ มนุษย์ (บุคคล) ตัวก่อโรค และสิ่งแวดล้อม หากเป็นภาวะที่มีความสมดุลระหว่างสามส่วนแล้วนั้นก็จะมีโรคเกิดในชุมชน แต่ถ้าหากเกิดเป็นภาวะที่ไม่สมดุลเมื่อไหร่ ไม่ว่าจะเป็นส่วนใดเปลี่ยนแปลงไป ก็จะทำให้เกิดโรคในชุมชนได้ ในส่วนของงานวิจัย เนื่องจากวัณโรคเกิดจากปัจจัยในหลายๆด้าน แต่ที่สำคัญไม่ว่าจะเป็น

ปัจจัยใด ย่อมสัมพันธ์กับรูปแบบของปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่แม่สอด มนุษย์หรือบุคคลในการวิจัยคือประชาชนชาวแม่สอดที่มีโอกาสในการเสี่ยงต่อการเป็นวัณโรค ตัวก่อโรคคือปัจจัยต่างๆ ทั้ง 5 ด้านดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น และสิ่งแวดล้อมในที่นี้ก็คือสภาพความเป็นอยู่ ที่อยู่อาศัย เป็นต้น ไม่ว่าจะเป็งานงานวิจัยของ ชญาณิษฐ์ ปัญญาทอง (2544) ที่ได้ทำการศึกษาการรับรู้สมรรถนะแห่งตนและพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของผู้ป่วยวัณโรคโรงพยาบาลอุดรธานี แอนดรู ยะวัน (2551) ที่ได้ศึกษาปัญหาสุขภาพของผู้ลี้ภัยชาวคะเรนนีในศูนย์พักพิงชั่วคราวบ้านใหม่ในสอยอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน และอริศรา เจริญปัญญาเนตร (2545) ได้ทำการศึกษาการแพร่ระบาดและการวิเคราะห์พื้นที่เสี่ยงของโรคมลาเรียบริเวณชายแดนไทย-พม่าในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ต่างก็กล่าวอ้างถึงการเกิดโรคขึ้นอยู่ กับองค์ประกอบสามส่วน ที่มนุษย์หรือบุคคลก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลงตาม ตัวก่อโรคก็ก่อตัวขึ้นและเปลี่ยนแปลงตามไปด้วย โดยมีสิ่งแวดล้อมเป็นตัวแปร

ปัจจัยทางด้านกายภาพที่สัมพันธ์กับวัณโรคในพื้นที่พบว่า ถ้าเป็นลักษณะทางกายภาพทั่วไปที่เกี่ยวกับภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และทรัพยากรธรรมชาติมีส่วนสัมพันธ์น้อยกับการแพร่ระบาดของวัณโรค เนื่องจากวัณโรคนั้น สามารถเกิดขึ้นได้ทุกพื้นที่ แต่หากเป็นลักษณะทางกายภาพที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์เช่น ทางด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในเรื่องของที่อยู่อาศัยจะมีส่วนสัมพันธ์มากต่อการแพร่ระบาดของวัณโรค ซึ่งก็สอดคล้องกับ ชารา บัวคำศรี (2540) ที่ได้ศึกษาการเคลื่อนย้ายทางพื้นที่และความเสี่ยงด้านสุขภาพของคนงานในนิคมอุตสาหกรรมภาคเหนือ โดยเน้นทำการศึกษาเรื่องการเคลื่อนย้ายแรงงานและการเปลี่ยนแปลงภาวะสุขภาพ ซึ่งก็มีส่วนสัมพันธ์กับปฏิสัมพันธ์ของแรงงานกับทางกายภาพในการสัมผัสสิ่งแวดล้อมเช่นกัน

ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจที่สัมพันธ์กับวัณโรคในพื้นที่พบว่า ปัจจัยทางด้านนี้มีผลเป็นอย่างมาก เนื่องจากการประกอบอาชีพของประชาชนชาวแม่สอดส่วนใหญ่เน้นการค้าขาย ธุรกิจส่วนตัว โดยเฉพาะบริเวณตลาด ซึ่งเป็นแหล่งของการปฏิสัมพันธ์ได้เป็นอย่างดี ดังที่ สมัคร์ กอเซ็ม (2553) ทำการศึกษาปฏิภาณภาวะของพรมแดนชาติพันธุ์และรัฐชาติในตลาดเมืองชายแดนแม่สอด รวมไปถึงบุคลากรทางการแพทย์ เช่น แพทย์ พยาบาล และสาธารณสุขก็เป็นอีกหนึ่งสาขาอาชีพที่มีผลต่อความเสี่ยงของการติดเชื้อวัณโรค อย่างเช่นงานวิจัยของ ทองปาน เจือกงาม (2547) ได้ทำการศึกษาการติดเชื้อวัณโรคในบุคลากร โรงพยาบาลแม่สอดที่เป็นการศึกษาการติดเชื้อวัณโรคในบุคลากรของโรงพยาบาลแม่สอด และเนื่องจากรายได้ของประชากรส่วนใหญ่ไม่ค่อยเพียงพอต่อความเป็นอยู่จึงต้องมีการประกอบอาชีพเสริม ในส่วนของภาวะหนี้สินก็จะแปรผันตรงกับสวัสดิการและการรักษาพยาบาลเบื้องต้นในการใช้สิทธิของประชาชนที่ได้รับจากรัฐบาล

ปัจจัยทางด้านประชากรที่สัมพันธ์กับวัณโรคในพื้นที่พบว่า ในทางประชากร หากเป็นเรื่องของเพศ ไม่ได้มีผลต่อการแพร่ระบาดของวัณโรคเท่าใดนัก ในเรื่องของอายุส่วนใหญ่จะเป็นในช่วงวัยชรา

วัยเด็ก และวัยแรงงานตามลำดับ แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับปัจจัยทางประชกรนั้นก็คือการย้ายถิ่น โดยเฉพาะการย้ายถิ่นจากเมียนมาร์เข้ามาสู่ไทยที่แม่สอด เนื่องจากเมียนมาร์มีปัจจัยผลักดันมากมาย โดยเฉพาะทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ที่ทำให้ชาวเมียนมาร์ต้องการที่จะเข้ามาตั้งถิ่นฐานและหางานทำให้ประเทศ เนื่องจาก แม่สอดมีปัจจัยดึงดูดที่ดีกว่าทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม จึงเป็นเหตุในการนำเชื้อไวรัสโรคจากทางฝั่งเมียนมาร์มาแพร่ระบาดในประเทศไทย ซึ่งทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่น ก็ตรงกับ Lee (1966) ที่เสนอว่าการย้ายถิ่นจะเกิดขึ้นหรือไม่ขึ้น ขึ้นอยู่กับปัจจัย 4 ประการ ได้แก่ ปัจจัยในถิ่นต้นทาง ปัจจัยในถิ่นปลายทาง ปัจจัยหรืออุปสรรคที่อยู่ระหว่างถิ่นต้นทางและถิ่นปลายทาง และปัจจัยด้านบุคคล เพราะทุกปัจจัยในการย้ายถิ่นต้องมีทั้งปัจจัยผลักและปัจจัยดึงในแต่ละพื้นที่ ซึ่งก็สอดคล้องกับงานของจอร์จคีย์ เพชรตรา (2541) ที่ได้ศึกษาวิจัย ปัญหาที่ตั้งค่ายอพยพผู้ลี้ภัยชาวกะเหรี่ยงตามแนวชายแดนไทย-พม่า ที่อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ในการอพยพหรือเคลื่อนย้ายประชากร โดยเฉพาะตามชายแดน ที่จะมียปัจจัยผลักและปัจจัยดึงที่ละเอียดอ่อนและกระทบต่อความมั่นคงของประเทศเหมือนทางฝั่งเมียนมาร์ที่ต้องการอพยพย้ายถิ่นเข้ามาในประเทศไทยที่แม่สอด และก็เป็นไปตามทฤษฎีของ Ravenstein (1885) ได้กล่าวว่าการย้ายถิ่นของแรงงานส่วนใหญ่เกิดจากการย้ายถิ่นที่มีสภาพทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าโดยเปรียบเทียบไปยังที่มีสภาพทางเศรษฐกิจที่ต่ำกว่า

สำหรับ 2 ปัจจัยที่เปรียบเทียบกันในด้านวัฒนธรรมและพฤติกรรมนั้นจะเห็นได้ว่าในส่วนของปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมที่สัมพันธ์กับโรคในพื้นที่พบว่า ปัจจัยทางด้านนี้ ไม่ว่าจะเป็นศาสนา ประเพณี ความเชื่อ เชื้อชาติ หรือภาษา จากงานของภริดา โกเชก (2548) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการสื่อสารต่างวัฒนธรรมที่มีผลต่อการปรับตัวของคนข้ามชาติในกรณีชาวเมียนมาร์ในจังหวัดพรมแดนประเทศไทย ก็ทำให้เห็นถึงปัญหาของการสื่อสารในพื้นที่ชายแดนของไทย-เมียนมาร์ อันนำมาสู่ปฏิสัมพันธ์ในพื้นที่ในการปรับตัวและทัศนคติของกันและกัน ปัญหาของการเป็นพื้นที่พหุวัฒนธรรมมีอยู่บ้างแต่ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับทางด้านสุขภาพเท่าที่ควร จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรม Zipt (1959) และ Ullman (1956) คือ ส่วนประกอบของความสัมพันธ์ การถ่ายโอน และ โอกาสในการแทรกแซง ในการวิจัยก็คือ ความสัมพันธ์ของปฏิสัมพันธ์จากรุ่นสู่รุ่นของไทยพุทธ ไทยมุสลิม และชาวต่างด้าวในวิถีชีวิตของตนเองในพื้นที่แม่สอด และสามารถนำเอาแนวคิดเกี่ยวกับการปะทะสังสรรค์ การผสมกลมกลืน การกลืนกลายทางวัฒนธรรม เข้ามาอธิบายภาวะหลายๆ ภาวะได้ เช่น การใช้พื้นที่ทางศาสนามีผลบ้างสำหรับการพบปะ การปฏิสัมพันธ์ โดยเฉพาะในช่วงเทศกาล ไม่ว่าจะเป็นฤดูใดก็ตาม มีการเข้าร่วมของประชาชนจำนวนมากไม่ว่าจะเป็นทั้งทางฝั่งคนไทยและทางฝั่งเมียนมาร์ จะเห็นได้ว่า วิถีชีวิตของแต่ละกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็น การประกอบพิธีกรรม หรือแม้แต่การใช้ภาษาในการติดต่อสื่อสารนั้น ก็ไม่ได้มีผลมากมายต่อการแพร่ระบาดของโรค แต่ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรมจะมีผลบ้างในการเอื้อให้ประชาชนมีพฤติกรรม

สุขภาพที่จำเป็นต้องเข้าไปในพื้นที่ที่ต้องพบปะผู้คน เช่น การละหมาด การทำบุญ หรือเทศกาลต่างๆ เท่านั้น โดย สนิท สมักรการ (2544) กล่าวว่า กระบวนการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม คือคำว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรม กับคำว่า การกลืนกลายทางวัฒนธรรม ที่ปรากฏให้เห็นในงานของ จำรัส กันทะวงษ์ (2536) ศึกษาเปรียบเทียบการเผยแพร่ศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ในกลุ่มชาวเขา ศึกษาเฉพาะกรณีชาวกะเหรี่ยงบ้านผาเต๊ะ ตำบลพระธาตุผาแดง อำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ในเรื่องของการผสมผสานทางวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงที่นับถือพุทธและนับถือคริสต์ ก็เช่นเดียวกับการปะทะสังสรรค์ของพื้นที่ชายแดนของแม่สอดที่มีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทยพุทธ และวัฒนธรรมของชาวต่างด้าวที่เป็นพุทธเช่นกัน

ในส่วนของความเชื่อมโยงระหว่างปฏิสัมพันธ์ของแต่ละปัจจัยจักรพันธ์ ชัดชุ่มแสง (2543) ได้ทำการวิจัย ชุมชนมุสลิมในตลาดชายแดนไทย-พม่าในเรื่องสัมพันธภาพระหว่างพุทธสังคม วิถีชีวิตทางเศรษฐกิจ และการชำระชาติพันธุ์ ก็สามารถหาจุดเชื่อมโยงของปัจจัยหลายๆปัจจัยได้เป็นอย่างดี ก็สอดคล้องกับงานวิจัยในส่วนของ ปัจจัยของปฏิสัมพันธ์ทางพื้นที่ของปัจจัยทางเศรษฐกิจและปัจจัยทางวัฒนธรรม และจากแนวคิดการกระทำกันระหว่างสังคมและวัฒนธรรม อมรา พงศาพิชญ์ (2551) กล่าวถึง วัฒนธรรมคือระบบสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นและมีไ้ระบบที่เกิดขึ้น โดยสัญชาตญาณ และมี Turner (1988) ที่กล่าวว่า การกระทำระหว่างกันทางสังคมหรือทางสังคม หรือการกระทำระหว่างกันทางสังคมเป็นการกระทำระหว่างบุคคลในกลุ่มหรือกลุ่มต่อกลุ่มมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันด้วยเจตนาและมีความหมายที่เข้าใจกัน เช่น งานของศุภการ ลิริไพศาลและอภิเชษฐ กาญจนดิฐ (2550) ที่ได้วิจัยเรื่อง การปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรมและความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายจีนบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลาจากอดีตถึงปัจจุบัน ซึ่งก็ไม่ต่างจากการปะทะสังสรรค์ทางวัฒนธรรมและความเชื่อของชาวมุสลิมที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่แม่สอดมาช้านาน โดยเฉพาะที่ชุมชนอิสลาม

ส่วนปัจจัยทางด้านพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับวัน โรคในพื้นที่พบว่า ปัจจัยนี้ส่งผลกระทบต่อมากที่สุดเนื่องจากวันโรคเป็น โรคที่สามารถแพร่ระบาดได้ง่ายในพื้นที่ที่มีการแออัดของประชาชน ดังนั้น พฤติกรรมของมนุษย์จึงเป็นสิ่งที่สำคัญ เช่นการไม่เอาใจใส่ดูแลตนเองในการรักษาสุขภาพ การรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ นอนหลับพักผ่อนให้เพียงพอ ออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ การใช้หน้ากากอนามัยเมื่อต้องไปพบปะผู้คนแออัดมากๆหรือเวลาที่ตนเองไม่สบาย ภูมิด้านทานต่ำ แม้ว่าประชาชนชาวแม่สอดจะตระหนักถึงความสำคัญของวันโรคแต่ก็ยังปล่อยปะละเลยในการดูแลตนเอง หรือมีการดำเนินชีวิตที่ไม่ถูกสุขลักษณะทางอนามัย ในส่วนของการมีปฏิสัมพันธ์ในการไปมาหาสู่ของแต่ละศาสนาก็มีบ้าง และโดยส่วนใหญ่ก็จะอาศัยและพบปะกับหมู่คนและพรรคพวกของตนเอง โดยความสัมพันธ์ระหว่างปฏิสัมพันธ์ทางพื้นที่กับการแพร่ระบาดของวันโรค และทัศนคติ การรับรู้ ความเสี่ยงของประชาชนในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ได้กล่าวถึง การแพร่ระบาดของ

วันโรคของ 3 กลุ่มตัวอย่าง นั่นก็คือ ไทยพุทธ ไทยมุสลิม และชาวต่างด้าวในพื้นที่ ทั้งในมุมมองของการปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันภายในกลุ่ม ชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม และชาวต่างด้าว ดังที่ William and Ortega (1998) ชี้ให้เห็นว่า การผสมกลมกลืนนั้นเป็นกระบวนการที่สามารถอธิบายเป็นรูปแบบตามระดับขั้นที่แต่ละคนจะต้องผ่านรวม 3 ระดับ คือ การผสมกลมกลืนทางด้านพฤติกรรม การผสมกลมกลืนทางด้านโครงสร้าง และการผสมกลมกลืนด้านการแต่งงาน ซึ่งในงานวิจัยนั้น เป็นแบบการผสมกลมกลืนทางด้านพฤติกรรมดังที่กล่าวไปข้างต้น

โดยทั้ง ทักษณคติ การรับรู้ ความเสี่ยงของประชาชนในอำเภอแม่สอด จังหวัดตากนั้น ก็มีความสัมพันธ์กับแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพซึ่งประกอบไปด้วย 5 ปัจจัย ดังที่ Marshall H. Besker (1984) ได้เสนอ คือ การรับรู้ต่อโอกาสเสี่ยงของการเป็นโรค การรับรู้ต่อความรุนแรงของโรค การรับรู้ต่อประโยชน์ที่จะได้รับและค่าใช้จ่าย แรงจูงใจด้านสุขภาพ และปัจจัยร่วม นอกจากนี้อีกหนึ่งทฤษฎีที่เกี่ยวข้องก็คือ แนวคิดปรากฏการณ์ภูเขาน้ำแข็ง ซึ่งเป็นแนวคิดที่สะท้อนให้เห็นปรากฏการณ์ด้านการเจ็บป่วยว่า สิ่งที่ปรากฏให้เห็นไม่ได้สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นจริงที่เกิดขึ้น จะเห็นได้ว่า ยังมีผู้ป่วยที่เป็นวันโรคอีกมากที่ไม่ได้รับการตรวจรักษาซึ่งผู้ป่วยที่มาเข้ารับการรักษาเป็นส่วนน้อยของผู้ป่วยทั้งหมดที่มีอยู่ในชุมชน ก็เปรียบเสมือนภูเขาน้ำแข็งที่แยกออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนยอดหรือส่วนปลายของภูเขาน้ำแข็งเปรียบได้กับผู้ป่วยวันโรคที่มาพบแพทย์ ส่วนฐานของภูเขาน้ำแข็งซึ่งเป็นจำนวนส่วนใหญ่เปรียบได้กับส่วนที่ยังไม่ได้มีการศึกษาหรือไม่ปรากฏการเข้ารับการรักษาซึ่งทางสาธารณสุขควรเข้าถึงประชาชนในการติดตามผู้ป่วยที่เสมือนเป็นฐานภูเขาน้ำแข็งในส่วนนี้อีกด้วย แต่ทฤษฎีนี้ก็ไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้ทั้งหมด เนื่องจากมีคนที่เคลื่อนย้ายแรงงานเข้ามาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเราไม่สามารถเห็นส่วนยอดภูเขาได้เสมอไป

6.3 ประโยชน์ที่ได้รับ

- 6.3.1 นำข้อมูลการกระจายตัวของผู้ป่วยวันโรคในแต่ละตำบล ของอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ไปเสนอแก่องค์กรที่เกี่ยวข้องพัฒนาศักยภาพในการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคให้มีประสิทธิภาพ ตลอดจนการติดตามเฝ้าระวังของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการตรวจสอบพื้นที่เสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของวันโรค

- 6.3.2 สามารถคาดการณ์แนวโน้มการเพิ่มหรือลดของการแพร่ระบาดของวัณโรคในพื้นที่ศึกษาจากปัจจัยทางด้านกายภาพ เศรษฐกิจ วัฒนธรรม พฤติกรรม และประชากร ไม้ว่าจะเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบมากที่สุดไปยังน้อยที่สุด เพื่อพิจารณาแนวทางในการแก้ไขปัญหাসุภาพของประชาชนในพื้นที่
- 6.3.3 นำทัศนคติ การรับรู้ ความเสี่ยงของประชาชนในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก ไปใช้ประโยชน์ในการวางนโยบายและแผนของสาธารณสุขตำบลได้ต่อไปในอนาคต การติดตาม การรักษา และการระบาดของวัณโรค
- 6.3.4 ประยุกต์ใช้การดำเนินการจัดการกับการป้องกันและการรักษาวัณโรคในพื้นที่ชายแดนไทย-เมียนมาร์ของสถานบริการทางการแพทย์และสาธารณสุขในพื้นที่ รวมไปถึงนโยบายและแผนการในอนาคตทั้งหน่วยงานของรัฐ เอกชน และองค์กรอิสระ

6.4 ปัญหาและอุปสรรคในการศึกษา

- 6.4.1 ปัญหาระบบข้อมูลและการจัดเก็บข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์ และไม่เพียงพอของหน่วยงาน เช่น โรงพยาบาลแม่สอด สำนักงานสาธารณสุขอำเภอแม่สอด มูลนิธิศุภนิมิตแห่งประเทศไทยศูนย์ประสานงานแม่สอด เป็นต้น ทำให้เกิดความล่าช้าในการวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูล
- 6.4.2 ปัญหาการสื่อสารในการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่าง โดยเฉพาะกลุ่มมุสลิม และชาวต่างด้าว ความไม่เข้าใจทางศาสนาและภาษาเป็นข้อจำกัดในการสื่อสารระหว่างผู้วิจัยและประชากรกลุ่มตัวอย่าง การมีล่ามแปลภาษามาช่วยในการทำวิจัย หรือมีคนรู้จักในท้องถิ่นที่ช่วยสัมภาษณ์ จึงเป็นสิ่งที่ควรให้ความสำคัญ และต้องอาศัยหลักการทางมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในการเข้าหากลุ่มตัวอย่าง
- 6.4.3 ปัญหาความเสี่ยงทางสุขภาพ เนื่องจากวัณโรคสามารถระบาดผ่านการไอ การจาม หรือระบบทางเดินหายใจกันได้ และสามารถติดต่อกันได้ ก็มีความจำเป็นที่จะต้องการป้องกันตนเอง โดยการใส่หน้ากากอนามัยที่ระหว่งการเก็บข้อมูล

6.5 ข้อเสนอแนะ

6.5.1 ข้อเสนอแนะในการศึกษา

- 1) การเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำวิจัยในแนวของภูมิศาสตร์การแพทย์ การขอคำปรึกษาจากหน่วยงานทางการแพทย์และสาธารณสุขที่เกี่ยวข้องเป็นสิ่งที่จะต้องปฏิบัติ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย รวมถึงการขอความร่วมมือจากผู้นำองค์กรในท้องถิ่นในพื้นที่ศึกษานั้นๆ จะทำให้สะดวกต่อการเก็บข้อมูลมากยิ่งขึ้น
- 2) ในการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ศึกษานั้น คำถามของแบบนำสัมภาษณ์ควรเป็นคำถามที่เข้าใจง่าย กระชับ ได้ใจความ เพื่อให้ผู้ตอบคำถามสามารถตอบได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพที่สุด ตรงตามจุดประสงค์ที่ผู้ศึกษาต้องการ
- 3) ในการศึกษาเรื่องราวที่เป็นกรณีศึกษาในคน ที่มีความละเอียดอ่อนต่อจิตใจ ควรสอบจริยธรรมการวิจัย เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการทำงานวิจัย เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึกเรื่องราวเกี่ยวกับผู้ป่วย ภาษา เชื้อชาติ ศาสนา อาชญาวิทยา ชายแดน

6.5.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) บุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขในองค์กรต่างๆของพื้นที่ศึกษาถือว่า ยังมีไม่เพียงพอต่อการระบาดของโรคและการค้นหาผู้ป่วยวัณโรค และเพิ่มช่วงเวลาของการเข้าทำการของแพทย์ในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลให้มากขึ้น
- 2) การจัดการในเรื่องของวัณโรคเพื่อรองรับผู้ป่วยที่เป็นชาวต่างด้าวยังมีการบริการและประสิทธิภาพยังไม่เพียงพอ ผู้ป่วยหลายรายไม่มีสิทธิ หรือยังไม่มีความชัดเจนในการเข้ารับสิทธิเข้ารับการรักษาหรือประกันทางสุขภาพขาดการดูแลจากหน่วยงานของรัฐและเอกชน

- 3) การปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนเห็นความสำคัญของการป้องกัน วัณโรค ตลอดจนการรักษาโรคของผู้ป่วยให้หายขาด การมีวินัยต่อตนเองของผู้ป่วย ยังมีความจำเป็นต้องมีการติดตามและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ
- 4) ประเด็นการศึกษาที่น่าสนใจในอนาคตคือ การลดลงของผู้ป่วยวัณโรคในพื้นที่ศึกษา พฤติกรรมสุขภาพหลังการรณรงค์และสร้างความตระหนักถึงความรุนแรงของวัณโรคที่มีต่อประชาชนและคนรอบข้าง
- 5) วัณโรคเป็นโรคที่ต้องรับประทานยาอย่างสม่ำเสมอตลอดระยะเวลาการรักษา ดังนั้นการเฝ้าระวังและการติดตามอย่างใกล้ชิด รวมทั้งความเข้าใจต่อกระบวนการรักษาจึงเป็นสิ่งสำคัญ
- 6) การระบาดของวัณโรคสายพันธุ์ใหม่เป็นสิ่งที่ควรเฝ้าระวัง เนื่องจากไม่สามารถด้วยยาที่มีอยู่ในระบบยารักษาวัณโรคในปัจจุบัน และมีราคาสูงมาก

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved